

TODOR MANOJLOVIĆ VERSEI

VERS A FELSZÁLLÓ KÖRÖL

Ady Endre, mostanában sokat gondolok
Arra a te versedre a kőről,
Amit hasztalan dobunk föl,
Magasra, magasra — mert mindig és újra
Lehull, visszatér végzetesen a tompa talajhoz,
Amelyből vétetett.

Hasztalan a legerősebb lendület
S a nyílegyenes felszállás az azúrba —
Visszahull megint, súlyosan, kérlelhetetlen
A lusta, fekete földre,
Amelyhez tartozik — s a véletlenül arra vetődő tudós
Nyomban megállapítja fontoskodva
Es kissé megvetően:
Nem üstökös ez csakugyan,
Csak közönséges kő, mint a többi —
Majd hozzáteszi békülékenyen:
Egyébként az igazi üstökösök se szállnak,
Hanem zuhannak...
És zuhannak a repülők is — szerencsére csak itt-ott,
Es (reméljük!) mind ritkábban,
De mégis, zuhannak.

Hja, Zeusz semmiképp sem akarta,
Hogy az ember is repüljön,
Es ezt az elhatározását
Igen élesen és egyértelműen
Tudtára adta Daidalosznak —
Am ő (persze: Prométheusz sarja,
S „a szülőföld szerelmese”)
Nem vette komolyan a tilalmat —
Önmaga és az utána következő
Számptalan végzetes légi utazó
Roppant kárára.

A légi utak (ide számítva
Az égbeszállást is)
Valójában csak a szárnyas teremtményeknek:
Madaraknak és angyaloknak!

Allanak nyitva ...
Érdekes egyébként,
Hogy olykor, az ihlet és elragadtatás perceiben,
A költők is azt képzelik magukról,
Hogy valamiféle szárnyas lények —
Es olykor valóban magasra szállnak.

Am ezek voltaképpen pusztá illúziók,
És a költők, mindent egybevetve, nem mások,
Mint egyfajta illuzionisták —
Amiről már régóta igyekszik meggyőzni bennünket
Minden megfontolt, reális ember —
S végül már igazán
El is hihetnénk (— el kéne, hogy higgyük! —) nekik, —
Ha csak egy kicsit
Intelligensebbek volnának.

Ács Károly fordítása

VERS — BEVEZETÉSSZERŰ, RÖVID MAGYARÁZATTAL

Egy nyaraló a csinosan és ízlésesen parkosított, sűrű erdőcske mélyén — vagy szabadon nevezhetjük már erdőnek is —, melynek buján tenyésző, ősfája alatt az ember már egészen ott érzi magát a hatalmas, szabad természet ölén. Ez a jobbára mélyzöld, öreg fa kétségtelenül idősebb minden ma élő emberi lénynél, s valahogy fogalmát — vagy épp egészen közvetlen, úgyszólván tapintható képzetét is jelenti egy, a miénknél terebélyesebb, földhőztapadóbb, térbelileg s időbelileg is jóval kevésbé körülhatárolt életnek. Úgyszólván mindenütt és mindig voltak s vannak még mindig ilyen óriás jávorok, szilek, topolyok, kecsesen árnyalt fenyők, nedvdús, lombkoronás tölgyek, valósággal őserdei magasságú, feszes, tigriscsíkos nyírfák. Egyetemes érvényűek és örökkévalóak, halhatatlanok. S halhatatlan — legalábbis emberi nézőszögünkből szemlélve — általában az egész természet is. Mindenképpen a természet ültette el bennünk ezt a mi oly kedves, fölemelő és nélkülözhetetlen eszménket — rögeszménket — is: a halhatatlanságét.

A természet halhatatlan, s halhatatlanok, kétségtelenül, a belőle fakadó csodálatos és bájos mítoszok, képzelgések és mesék, melyeket az évszázadok során, újra meg újra, hasztalan dönt meg s szed ízeire értelmünk, mérlegelő szellemünk: a zsengezőld tölgyfalombok közül egyszer csak hivatlanul, meglepetésszerűen, majdnem félelmetesen, előbontakozik Zeusz ősi isteni alakja, a két gyöngyszürke vadgalamb halk szárnyrebbenése mintha Aphrodité valamely üzenetét hozná, s a tiszta nyárvégi dél vakító napjából csodálatosmód rajzolódik elő tündöklő kocsiján Phoibosz Apollón karcsú alakja.

Efféle töprengésből, merengésből született ez a vers is, és talán az lehetne a címe:

ISTENEK A NYÁRVÉGBEN

Az ember felejt —
Eszrevétlenül, fájdalomtalan húnynak ki benne
Régtúnt korok derűs képei, sugárkoszorús alakjai,
Mint ahogy az aranyló-bíborló nap hűny ki leáldozáskor,
Vagy valami lepkeszerű, villogó vitorla

Merül bele a tengersík fakó távolába.
De a természet, a nap, az ég, a tarló,
Valamely árnyakkal kerengő régi park,
Egy gyöngéd gerlepár (ó, Aphrodité galambjai!),
Mely szelíden lépdel a lángoló fagyal
S a skarlát gólyaorr ágyása körül —
Vagy csak egy dúsan elágazó fatörzs is
Emlékezni tud, s olykor hirtelen
Föllobbantják egy percre
Hamvadt emlékeinket.

Ma a gyönyörű százados tölgy smaragdszerűen
Atvilágított, csipkés lombja s komor ág-kígyói
Közül, amint ott alatta magamban ültem,
Zeusz töprengő arca jelent meg egyszeriben,
Jácintfürtös szakállal — vagy Pán lett volna talán?

De aztán éjjel,
Amikor fölzúgott a vihar orgonája
S illatos sugarakban ömlött a nyári zápor,
Meggyőződtem, hogy az csakugyan ő lehetett:
Jupiter Tonans, Jupiter Pluvius —
Aki a vakító villámok és heves mennydörgések
Óriási dicsfénytől övezve,
Szilajon és kedvtelve — mint egykor is,
Homérosz korában — elcsípte, kapdosta
És szagatta a vad, fekete felhőket fölöttünk.

S láttam — déltájban épp —
Phoibosz Apollónt is, amint napsugaras,
Villogó, fehér ménjeivel megállt egy percre itt,
Nyárfáink és fenyőink fölött,
Hogy gyémántzuhatagot zúdítson le rájuk
(Amiből egypár e papírra is lecsöppent).

S láttam Cerest és Persephonét is.
(Ó, a természet s a mítosz csodálatos
Kibogozhatatlansággal szövődik egybe,
Nem ismeri ébrenlét és álom, régmúlt és jelen
Határát, sem a logikai s időbeli rendet.)
A két istennő búcsúzkodott
A szűrös, aranyló tarlón,
Gyászosan, fájdalmasan, mert hát megvolt
Az aratás és Persephonének
Az Alvilágba kellett visszatérnie.

Számomra oly ismerős, elmerült nyarak
Kígyózó menete követte némán
— akár az eklógák — kalászos,
Búzavirágos és pipacsos koszorúval;
Integettek felém még távozóban,
S bágyadtan mosolyogtak, mint valaha,
Mikor először jöttek utamba.

Fehér Ferenc fordítása

FIGYELMEZTETÉS

Csakugyan bálványimádat volna,
Hogy valaha szilajul beletúrtam
Tavaszi pirkadatokat
Derengő és gyöngéd bíború pihéibe,
És virágos messzi partokat simogattam
És boldog szigeteket
Oly meghitten, ahogyan a szeretett testet
Simogatjuk, vagy a kezessé lett vad sima szőrét? —
Hogy búbájossággal és varázsigékkel
Életre hívtam sosemvolt képeket,
Soha el nem érhető mennyországok
Hamis káprázatát,
Mely megannyi emberi vágnak
Pillanatnyi gyógyír mégis és beteljesülés — ?
Hogy rábízta a szélre, hullámra, a levegőégre,
Mint termő televényre magot a vető,
Kifogyhatatlan szeretetem ígét — ?
Hogy ebből a szeretetből álhatatosan
Hidat verék szakadékok és poklok fölé? —

Mert ez az én fogadalmam és megfélékezhetetlen
Törekvésem eleven értelme;
S bizonyára nem az vagyok ma sem,
Aki halott bálványok előtt térdepel
Vagy akit a szellem és forma hiú játéka elragad.
Engem is Minerva ihlet
Es Apolló vezet
(— Álljanak itt e régi márvány nevek
Az új izzású tartalmaknak);
S bár a Poklon és Tisztítóúton át visz az én utam is,
Míg a legragyogóbb mennyországra szegezem tekintetem —
Ez a kép már nem a képzelet szüleménye
Vagy fellengősen szótt költői rege,
Hanem beteljesedett sors és szigorú törvény,
Amelynek szent és végzetes jogara alatt
Elek és gyónok életemről.

Pap József fordítása

UTAZÁS SZENT GYÖRGY NAPJÁN

A lovak sima gesztenye —
Barna szórén
Vidám, nyalka
Ezüst és kék sávokban
Siklott alá a reggeli napfény —
És ezüst, kék és nyalka
Volt fölöttünk
A harmatban és illatban mosdott
Rengeteg májusi ég is.

Utaztunk és utaztunk
Szép, széles országúton —

Ragyogó, buja cserjék,
Épp hogy kivirágzott akácok,
Sűrű és hegymagas,
Ezer meg ezer fehér és
Aranyló bokrétával díszített
Vadgesztenyefák közt.

Utaztunk és utaztunk —
Hová? — nem tudom,
Mert akkor nem értünk —
És azt hiszem, azóta sem
Értünk egy olyan ólba,
Mely méltó volna ahhoz az úthoz,
De az utazás nagyszerű volt,
És az a napos országút
Szebb az álom hídjainál —
És a fehér por az illatos
Fuvallat szárnyán
Bájosan fútta be
A sugárzó messzeséget . . .

Utaztunk és utaztunk —
Nem tudom, hová,
Azt sem, hogy meddig,
De az utazás elragadó volt,
A lovaink: két tündéri táltos.

Egyszer, amikor leálltunk,
Én megpaskoltam meleg,
Rugalmas nyakukat
És éles, fekete sörényüket,
És fülük mögé tűztem
Egy-egy gesztenyevirágot:
Egy tömött pirosat
És egy selymes fehérret —
Hogy így, földízítve,
Mint igazi táltosok,
Diadalmenetben vigyenek
Bennünket tovább . . .

Brasnyó István fordítása

N A P L O M B Ó L

Feljegyzem még a lassú és letűnt
Barangolások nyugodt őszi éjét,
Otromba újgazdag-paloták és
Komor, elfeledett, vén sövények hosszán,
A tágas, színtelen új utcákon
S a kietlen bóbiskoló közökben,
Melyeknek akkor helyel-közzel tarkázott,
Szaggatott sötétjében megannyi féktelen,
Csodálatos poézis rezgett, rejtezett.
Plakátokon és cégtáblákon fantasztikus
Versek és kabalisztikus szavak lobogtak,
Amiket találékonyan fűzügettünk magunk
És a csillagok között.

Mert a csillagok egészen közeliak voltak,
Ott ültek a még zöld fák lombján,
És gyakran lehulltak, mint tüzes gubacsok,
Valahol a fekete bársony horizonton.

Az utcák és a leállt, késői órák hosszát
Beszélgetésünk és hallgatásunk kurtította,
Amelyből villanásnyi új csillagok pattantak elő,
Es éji lepkék, fényesebbek, szebbek azoknál,
Amik a lámpák fénykörében röpdöstek.

Így mentünk hosszan-hosszan az idő után,
Mely halad — és szárnyon kaptuk
A múltó pillanatokat. Végül is a szürke
Hajnalhasadás borongó fényében
Már csak a kezek kulcsolódtak egymásba
A búcsú és a játék vége jeléül.

Kézfogás: tenyerek néma csókja
Az ujjak egyöntetű szorítása közben.

Brasnyó István fordítása

T A V A S Z A M E L E G Á G Y B A N

Ebben a komor, megdidergető tavaszban
Még kihalt a kert és fakó minden körös-körül,
A zsenge virág is csak úgy, megbújva hajt
A melegágy párás, titokzatos rejtekében.
Súlyos, homályos, épp csak derengő üvegtábla mögött,
Trágya és enyészet langyos rétegében,
Burbánzó virágok tündéri pompája ég.
Nyisd föl az üveglapot —
Egyszeriben diadalmasan tobzódni kezd
Ez a rejtett, ismeretlen tavasz,
A kábító színek s illatok lövellése,
Az érzékek s a lélek édene — a rossz virága!

A t a l a j rossz virága, amelyből serken,
De mennyei, égi, szépsége s törekvése szerint —
Arany szárnyú kerubok napsugaras pírja —
S távoli egzotikus szigetek
Édeskés balzsam-árja,
Malabári, kreol nők nyúlánk bája,
Akikről a megigézett hajósok mesélnek.

Megannyi fenséges, végzetes virág;
Nézd csak: Mallarmé s Dante
Sokféle lilioma —
Liliomok, melyeknek szára túlontúl
Fölébe nőtt az értelemnek;
Rimbaud sarki virága — („nem létezik”... mégis létezik!)
Ady Endre érzéki s halálos tubarózsái;

Guillaume Apollinaire kikerícsei,
A csábítóak s mérgezőek, akárcsak egyik
Fájóan szeretett kedvesének ibolyaszínű szeme;
Marcell Proust habos galagonyavirága
(Melynek leheletét sosem szívhatta be);
Leopardi sárga rekettyéi
Itáliája antik romjairól;
Ni csak, Novalis kék virága — ő is itt van!
(Pillanatnyilag én tartom kezemben.)
S Apolló bűbájos, véres jácintja is,
Meg sok-sok más virág, még névtelenek,
Melyeknek neve s rendeltetése még meghatározatlan.

Nyisd fel a súlyos üveglapot — mentsd ki,
Fedd föl a rejtett virágot, az öntudatlant —
De vigyázz, el ne vakítson tűző tarkasága,
S meg ne mérgezzen becses, tömény illata.

Meg aztán a közönség sem kedveli éppen
Az ilyen föltárulkozást, az ilyen tort —
Epp ezért kedvenc költői is
Selyempapír-virággal szolgálnak rendszerint,
Szakértelemmel nyirbálják össze, megfodorintják;
Hímportokjuk pillangólemez, aranydrót,
Meg színes bársonyzsínór.
Bizonyos divatos parfómmal fecskendezve,
A természetes virág illúzióját keltik,
S hatásuk egyébként is
Igen bájos, mutatós.

Fehér Ferenc fordítása

S Á R K Á N Y

Bordája két keresztben álló nádszál,
Teste — egy nagy papírlepedő,
Vékony, de téphetetlen papír,
Így hát könnyű volt, szállni vitte kedve,
A tavaszi fuvallat belekapott,
Meglebegtette és fölemelte,
Föl, a délután szelíd egébe.

Rég volt ez, húsvét napja előtt,
Túl a városon, amerre még
Alighogy zöldült
S illatozott a rét —
Fehér falusi házikók során
(Ma már villák és gyárok
állnak itt) ...

Magasan szállt az án griffmadaram
A tiszta azúrban,
Üszött szelíden, ünnepélyesen,
Ezüstös felhőcskék
Attetsző bolyhai közt;

Kígyózott, lebegett
A hosszú sárkányfark
Megannyi tarka sallangja,
Andalítóan repült
A nekünk, lentieknek már leáldozó,
Láthatatlan nap
Aranylóan villanó peremén,
Mind magasabbra szállt,
Mind jobban megfeszült
S pergette egyre
Kezemből elfogyó
Gombolyagom zsinégét.

Nyilvánvalóan szökni akart,
Meggzabadulni tőlem,
Hogy kedvére szálljon egymaga,
Eszeveszetten, kalandosan,
Messzire, messzire,
At az Operenciáson,
Az én hajdani és örökre
Elveszett világom
Ismeretlen, hívó,
Mesebeli tájaira...

Miért nem engedtem el?

Fehér Ferenc fordítása

VERS, PALATÁBLÁN

O, ezek a langyos, lanya esők, ősz végén, tél előtt —
Felhők siklanak, kúsznak a fekete tetőkön,
A nedves aszfalt néhol mégis ezüstbe játszik.
Zord kísértet a város: palából, sztaniolból,
Végtelen utcák nyújtóznak álmatag kedvvel,
A lompos ég merőlegesen zuhan alá a mélybe.

Most még a legszebb vasrácsok közül be-benézni
Halott lombok közé, az elhagyatott parkba;
A szökőkút nem ágaskodik, és meztelenek a nyírek,
Csak a kőpárkány szélén tapad meg kitartó kacccsal
A nyár elkésett tanúja: a folyondár —
Virágzik és virágzik — nem érdekli a naptár.

Kelyhei mélyén megbúvik az a gyöngéd kékség,
Ami az égről eltűnt — egyik-másik meg piros
éppen,
Piros, mint a legszebb száj, amit valaha illetett a
csókom;
Gyönyörű kelyhek, méltók, hogy pezsgő habozzon
bennük
S nem ez a bájukat rontó komor ősz végi eső.

Todor Manojlovičićot akkor ismerte meg s „fedezte föl” magának a vajdasági magyar irodalom, amikor egyik kanizsai szeptemberi táborozásunkon eljött közénk s a sokat megélt, mindent bölcsen fogadó idősebb társ derűjével, akaratlan lopta be magát szívünkbe. Aki már ismerték őt régebről, azt is megsúgták azonnal, nekünk, ámuló fiataloknak, hogy Nagyváradon Ady baráti társaságába tartozott, s ettől kezdve már a csodálat és a titokzat, az áhítat és az ifjú alázat kényszerével követtük minden léptét, amint délutáni sétáira indult a Tiszaparti városka árnyas fáin alatt... Nemcsak az Ady-barátot — a költőt is itt ismertük meg: amíg mi valami fárasztó, távolabbi kiránduláson jártunk, ő verset írt a park legvénebb s legszebb fája alatt; csöndes bölcsességgel odatartotta arcát a nyár végi nap melegének, s róttá az ölében tartott füzetbe kerek, gömbölyded betűit, hogy aztán cinkos mosollyal hozakodjék elő tettével az est asztalánál... Arckifejezése, hangja azonban abban a pillanatban megváltozott, amint elkezdte olvasni a versét; a dévaj, pajtási hang átlényegült, meg is remegett, jelezve, hogy az írás élménye azonos avval az elsővel; a képeiből antik és reneszánsz tájakra visszalengő, tiszta derű pedig azt is megsejtette, hogy e verséhez nemcsak erre a nyár végi délutánra volt szüksége — kellett hozzá a szépségkeresésben és annak meglelésében oly páratlanul gazdag élete is.

Példamutató élete.

Igényben, örökös tanulásban, tudásszomjban példamutató. És munkában. Egyszerűségben.

A jugoszláv költészet egyik fesztiválján, útépítő fiatalok barakkjainak lámpafényénél hallottam másodszer versét olvasni: a görög mítoszok alakjainak nevét ugyanazzal az érzékeltető, megejtő egyszerűséggel, közelhező varázssal mondta ki a tegnap még iskolapadból szabadulni vágyó fiúk és lányok gyűrűjében, ahogyan Apollinaire-ét, vagy Adyét. Ott, a sötétbe vesző hegyek gesztenyeerdőinek susogása közben egy pillanatra az villant föl az emberben, hogy talán ma is találkozik velük a magányos öregkor titkos óráiban; ami nekünk legendák kódében lapuló megfoghatatlanság, az öneki a kézzorítás melege, a halhatatlanság nemes mívű serlegeinek összekoccanása...

Ugyazólván véletlenszerűen, s ritka találkozások folytatást követelő élményeinek tükrében ismertük meg őt, noha régóta nem járja a világot, itt él közöttünk; még csak el sem zárkózik a körülötte zajló élet-

től, ott van szülővárosa minden jelentősebb színházi előadásán, ellátogat a fiatal írók találkozóira, legutóbb pedig az écskai művésztelep előadóestjén, immár a nyolcvanötödik életév küszöbén, ismeretlen, új verseiből olvasott fel, a fiatal belgrádi zeneművészek külön kérésének engedelmeskedve...

Maxim Gorkij utcai kis földszintes házának zöld vaskapuján nem kell sokáig zörgetnie a hozzá zarándokló vendégnek: a házigazda maga nyit kaput, s azzal az eltanulhatatlan szívéllyességgel invitálja befelé, a tyilimes, barna bútoros lakásba, ahogyan csak az vár látogatót, aki a barátságra sosem perceket, negyedórácskákat tartogatott. Firenze, Nagybecskerek, Basel, Nagyvárad, Róma, Budapest vagy Párizs — egyként az élménnyé vált élet értelmét idézi számára, s nemrégiben, az irodalmi életdíj ünnepélyes átadásának napján vallotta meg, hogy a gonosz idei tél elől visszamenekült 1913 Rómájának napsugaras ege alá: emlékezéseit írja!

Ehhez a törhetetlen hithez, munkakedvhez kívánunk Todor Manojlovićnak, a mi szeretett Tošo bácsinknak, erőt, jó egészséget!

Fehér Ferenc